зволил выработать рекомендации по своевременному предупреждению развития кризисных ситуаций в деятельности предприятии, которые минимизируют затраты на их полную либо частичную локализацию. ■

ЛИТЕРАТУРА

1. Клебанова Т. С. Модели мониторинга внутренней среды промышленного предприятия/ Клебанова Т. С. Коваленко К. С. // Бизнес Информ. – 2011.– № 5 (2). – с. 13 – 17.

2. Коваленко Е. С. Модели формирования признакового пространства в системе предупреждения кризисных ситуаций на предприятии// Проблеми глобалізації та моделі стійкого розвитку економіки/ Матеріали ІІІ-ої міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених 23 – 25 березня 2011 р. – с. 297 – 299.

3. Коваленко К. С. Диагностика в системе предупреждения кризисных финансовых ситуаций на предприятии// Управління розвитком. – 2011.– №5 (102). – с. 259 – 260.

4. Коваленко К. С. Модели оценки и анализа кризисообразующих факторов предприятия// Актуальні проблеми науки та освіти молоді: теорія, практика, сучасні рішення/ Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів 16 – 17 лютого 2012 р. – с. 402 – 404.

УДК 65.011.12

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ СТАНІВ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

ПЕТРЕНКО М. В.

здобувач

Харків

Актуальність проблеми. Загострення кризових процесів на рівні держави спричинили виникнення небезпечних ситуацій на підприємствах різних галузей, у тому числі машинобудівної [1 – 2]. Такий стан діяльності підприємств призвів не тільки до раптових кардинальних негативних тенденцій та змін, пов'язаних із зменшенням обсягів виробництва, скороченням персоналу, втратою конкурентної позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а й у деяких випадках до їх ліквідації (банкрутства). Однією з причин цієї ситуації є недосконалість існуючих методичних рекомендацій щодо оцінювання фінансового стану машинобудівних підприємств. Результати діяльності підприємств за умов мінливого й часто несприятливого середовища, залежать від обгрунтованості управлінських рішень, які мають спиратися на результати економічного аналізу, що забезпечує цілісне й системне уявлення про поточний стан підприємства та потенціал його покращення.

Аналіз останніх наукових досліджень. В економічній літературі проблеми узагальнення методологічних принципів та методик аналізу фінансового стану підприємств знайшли відображення в роботах І. А. Бланка, М. А. Болюха, А. І. Ковальова, Є. В. Мниха, С. В. Мороза, А. Н. Поддерьогіна, В. П. Савчука, А. Д. Шеремета та інших. Значний внесок у розробку проблем теоретичного та практичного характеру у галузі аналізу та прогнозування фінансового стану підприємств зробили такі зарубіжні вчені, як У. Бівер, Е. Альтман. Е. Бернхардсен, Р. Моррис, Х. Кідане, Р. Ліббі, Д. Уілкокс, Д. Робертсон, С. Джонсон, Е. Лайтінен, тощо.

Науковці приділяють увагу і проблемі методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств. Емпірична спрямованість досліджень переважає наукові узагальнення питань методології, що, у свою чергу, обмежує розвиток методичних засобів аналізу і оцінки фінансового стану підприємств та відбивається на обгрунтованості управлінських рішень і результатах господарської діяльності підприємств. Недостатня забезпеченість підприємств методами аналізу фінансового стану обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета статті – аналіз і оцінка характеристик фінансових станів підприємств машинобудівної галузі Харківської області з метою подальшого їх використання для розробки управлінських заходів в системі планування.

Викладення основного матеріалу. Стан підприємства – це одномоментний зріз його діяльності (або діяльність, віднесена до певного періоду часу). Попереднє наше дослідження [3] базувалося на експертному визначенні фінансового стану сукупності досліджуваних підприємств. Розраховані за результатами фінансової звітності підприємств показники фінансово-господарської діяльності мають певну перевагу, яка проявляється в тому, що дозволяє врахувати специфіку діяльності підприємств, а також робить оцінку груповою, що дозволяє контролювати зміни у фінансовому стані підприємства всіма учасниками економічного процесу.

Подальша процедура аналізу економічних показників включала розбивку обраного масиву на чотири групи: оцінка рентабельності підприємства; оцінка ефективності управління; оцінка ділової активності; оцінка фінансової стійкості.

Обраною групою експертів дослідження було визначено стани діяльності підприємств за пропонованою системою показників, що в свою чергу дозволило надати рейтинг кожному показнику, на якому базувалася думка експерта (табл. 1). Рейтинг кожного показника визначено наступним чином [4]:

$$R_i = \frac{\sum W_i \times Q_i}{\sum W_i},$$

де W_i – вагові коефіцієнти експертів, $0 \le W_i \le 1$, призначені ведучим експертом; Q_i – оцінка стану підприємства, $1 \le Q_i \le 3$, визначена кожним експертом.

Таблиця 1

Матриця рейтингів показників за групами

№	Назва показника x_i	Оцінки експертів					
		Експерти					Рейтинг (R_i)
		1	2	3	4	5	
Оцінка рентабельності підприємства							
x_1	загальна рентабельність підприємства	0	1	1	0	1	0,588
x_2	чиста рентабельність підприємства	1	0	0	1	1	0,559
x_3	рентабельність власного капіталу	1	1	0	0	1	0,647
x_4	загальна рентабельність виробничих фондів	0	1	1	0	0	0,441
Оцінка ефективності управління							
x_5	чистий прибуток на 1 грн обороту	1	0	1	1	1	0,735
x_6	загальний прибуток на 1 грн обороту	0	0	0	0	1	0,147
x_7	прибуток від реалізації продукції	0	0	1	0	1	0,324
x_8	прибуток від фінансово-господарської діяльності	0	0	1	0	1	0,324
Оцінка ділової активності							
x_9	загальна фондовіддача	0	0	1	1	0	0,353
x_{10}	віддача основних виробничих засобів і нематеріальних активів	0	0	0	1	0	0,176
x_{11}	оборотність усіх оборотних активів	1	0	0	0	1	0,382
x_{12}	оборотність запасів	0	0	0	0	0	0,000
x_{13}	оборотність дебіторської заборгованості	1	1	0	1	1	0,824
x_{14}	оборот до власного капіталу	0	0	0	0	0	0,000
Оцінка фінансової стійкості							
x_{15}	коефіцієнт поточної ліквідності	0	1	0	1	1	0,588
x_{16}	коефіцієнт критичної ліквідності	1	0	0	0	0	0,235
x_{17}	коефіцієнт абсолютної ліквідності	0	1	0	0	0	0,265
x_{18}	індекс постійного активу	0	0	0	0	0	0,000
x_{19}	коефіцієнт автономії	1	1	0	1	1	0,824
x_{20}	коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0	0	0	0	1	0,147

Так, викладена схема вибору опорних показників формує методичне підгрунтя для розробки процедури порівняльного аналізу фінансових станів підприємств.

З огляду на визначені напрямки дослідження оцінки фінансового стану підприємства як системи можна подати у вигляді блок-схеми (рис. 1).

Рейтинг у межах $R_i \geq 0,7$ характеризує показники, важливість яких для оцінки фінансово-господарської діяльності, як відзначили всі експерти, найвища. Рейтинг $0,7 > R_i \geq 0,5$ характеризує важливість показників як середню, та рейтинг $0,5 > R_i \geq 0,3$ характеризує незначну важливість показників. У подальшому від деяких показників, рейтинг яких був $R_i < 0,3$, взагалі відмовилися для полегшення візуального аналізу й співставлення.

Розроблений алгоритм вибору показників оцінки фінансового стану підприємств машинобудування на основі зменшеної сукупності показників (рис. 1) дозволив сформувати остаточний (мінімально необхідний) перелік показників фінансового стану підприємств машинобудування, який наведено на рис. 2.

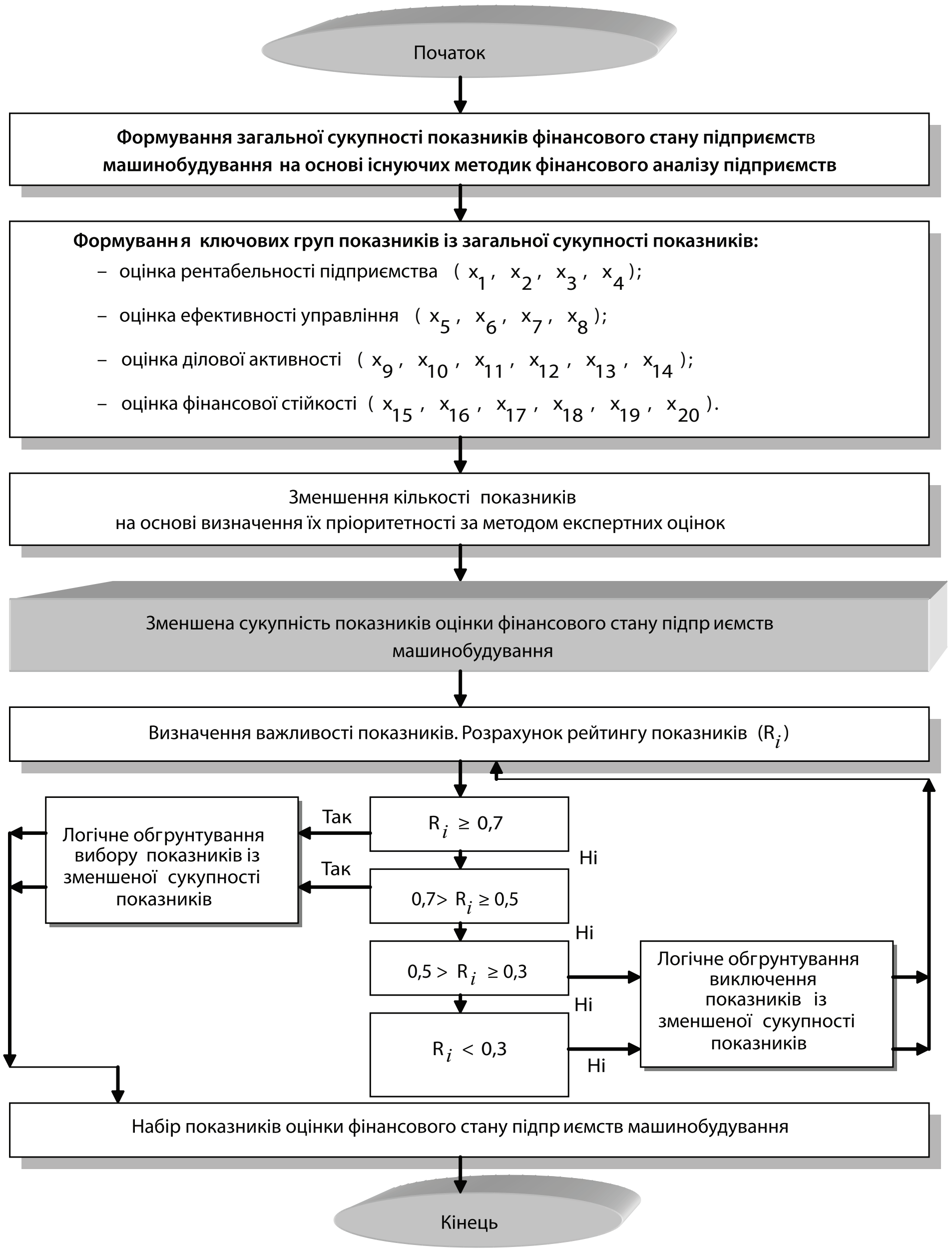

Список позначень: $(x_i,\ldots,x_{n_i})$ – показники ключової i - ї групи оцінки фінансового стану підприємства; R_i – рейтинг показника $\left(i=\overline{1,4}\right)$

Рис. 1. Блок-схема алгоритму вибору показників оцінки фінансового стану підприємств машинобудування

При оцінюванні показників експерти визначили наступні стани діяльності підприємств: нижні – песимістичні стани (S_1); середні – задовільні стани (S_2); верхні – оптимістичні стани (S_3).

Наступна задача полягає у наданні характеристик кожному з визначених станів підприємств машинобудування Харківщини за ключовими групами показників їх функціонування.

Так, наприклад, серед підприємств песимістичного стану (S_1) опинилися такі: ВАТ «Ізюмський тепловозоремонтний завод», ВАТ «Верстатобудівний завод», ВАТ «Харківський тракторний завод». Основними характеристиками стану є мінімальне значення загальної рентабельності, що становить $x_1=1,33$, від'ємними значеннями показників чистої рентабельності підприємства $x_2=(-15,5)$ та рентабельності власного капітала $x_3=(-24,5)$. Ефективність управління характеризується найнижчим середнім значенням за показником чистого прибутку на 1 гривню обороту $x_5=(-9,85)$. Оцінка ділової активності $x_{13}=7,46$ відображає занепад на ринку, а також неефективність відділу збуту. Оцінка фінансової стійкості підприємств, що опинилися у стані S_1, свідчить про платоспроможність підприємств стану $x_{15}=2,06$, але має найменше значення серед інших досліджуваних станів галузі. Високий показник фінансової стійкості $x_{19}=1,25$ свідчить про незначні обсяги власного капіталу, що підвищує ризик виникнення фінансових проблем у майбутньому. Таким чином, підприємства песимістичного стану об'єднані незадовільними значеннями показників фінансово-господарської діяльності.

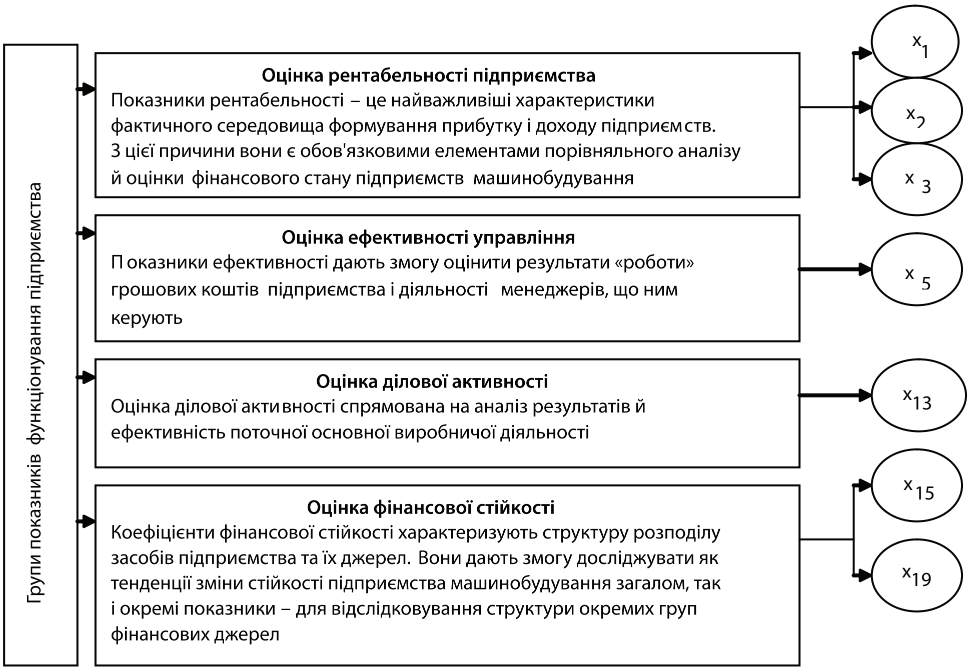

Рис. 2. Модель ідентифікації фінансового стану підприємств машинобудування на основі ключових груп його показників функціонування

У задовільний стан (S_2) потрапили такі підприємства галузі машинобудування, як наприклад: ВАТ «Автрамат», ВАТ «Харківський завод «Гідропривід», ВАТ «Харківський підшипниковий завод». Основні характеристики цього стану: показники оцінки рентабельності свідчать про прийнятний (задовільний) стан справ, так $x_1 = 41,45$; $x_2 = 1,65$; $x_3 = 1,91$. Середнє значення показника чистого прибутку на 1 гривню обороту має позитивне значення $x_5 = 1,25$. Найвище середнє значення показника оборотності дебіторської заборгованості $x_{13} = 10,73$, серед станів S_1 та S_3 мають підприємства стану S_2, що характеризує пожвавлення на ринку збуту. Середнє значення показника поточної ліквідності на рівні $x_{15} = 3,4$ вказує на платоспроможність підприємств. Фінансова стійкість на рівні $x_{19} = 0,87$ свідчить про те, що всі зобов'язання підприємств можуть бути покриті його власними засобами. Подальше підвищення цього показника може призвести до втрати фінансової стійкості. Отже, підприємства стану S_2 характеризуються умовно середнім рівнем фінансової діяльності та в цілому задовільними значеннями економічних показників.

В оптимістичному стані (S_3) опинилися такі підприємства як, ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ВАТ «Харківський завод металевих конструкцій», ВАТ «Турбогаз». Значення показників рентабельності є вищі за середні порівняно з значеннями інших станів: $x_1 = 63,14$; $x_2 = 15,28$; $x_3 = 23,44$. Згідно отриманих результатів, стан має найвище середнє значення за показником чистого прибутку на 1 гривню обороту $x_5 = 5,53$. Відповідно цей стан сформовано із підприємств з стабільними темпами розвитку. Дещо нижчим за середнє значення стану S_2 показником у даному стані машинобудівних підприємств є оборотність дебіторської заборгованості $x_{13} = 8,69$. Середнє значення показника поточної ліквідності на рівні $x_{15} = 5,18$ свідчить про платоспроможність підприємств цього стану. Показник фінансової стійкості $x_{19} = 0,56$ свідчить про значні обсяги власного капіталу, що зменшує ризик виникнення фінансових проблем у майбутньому. Проте, відсутність довгострокових зобов'язань може призвести до зниження рівня ефективності в довгостроковому періоді. Тому необхідно вносити зміни у стратегію розвитку цих підприємств в аспекті залучення кредитних ресурсів та їх ефективного використання. Так, підприємства стану S_3 характеризуються найвищими показниками діяльності і фактично контролюють регіональний ринок.

Діяльність підприємств, що опинились у задовільному стані (S_2) грунтувалася на припущенні, що дана група підприємств знаходиться у стані певної невизначеності щодо подальшого розвитку: існує вірогідність погіршення їхнього фінансово стану та переходу до підприємств стану (S_1), водночас ці підприємства мають значні можливості до економічного зростання на основі всебічної модернізації та поліпшення економічних показників діяльності, а, відтак, існує вірогідність переходу їх у подальшому до стану оптимістичних підприємств (S_3).

Аналіз середніх дасть можливість визначити ті показники, які розділяють стани фінансової діяльності. Значення показників рентабельності та ефективності управління дозволяють розділити сукупність підприємств на три стани. Показники ділової активності та фінансової стійкості не володіють такими диференційними властивостями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, через незадовільний фінансовий стан значної кількості підприємств машинобудування актуальним є: розроблення й першочергова реалізація по-перше – заходів, спрямованих на нейтралізацію найнебез-

Таблиця 2

Середні значення показників оцінки фінансового стану (ФСП) підприємств машинобудування

Стани (S_i)	Групи показників оцінки ФСП						
	Рентабельність			Ефективність управління	Ділова активність	Фінансова стійкість	
	x_1	x_2	x_3	x_5	x_{13}	x_{15}	x_{19}
$S_1(n_2 = 10)$	1,33±4,96	–15,5±7,09	–24,5±17,2	–9,85±2,45	7,46±3,31	2,06±0,95	1,25±0,29
$S_2(n_2 = 13)$	41,45±8,06	1,65±1,57	1,91±3,85	1,25±1,15	10,73±1,49	3,40±0,61	0,87±0,09
$S_3(n_3 = 7)$	63,14±9,24	15,28±3,64	23,44±6,32	5,53±2,02	8,69±2,63	5,18±1,47	0,56±0,07

печніших проявів ризику в ланцюжках економічних явищ, що призводять до кризового стану, й по-друге – заходів, спрямованих на швидке поновлення платоспроможності й відновлення достатнього рівня фінансової стабільності підприємства машинобудування, що забезпечують його вихід із песимістичного стану. Звідси випливає, що перспективним є розробка управлінських рекомендацій щодо попередження кризових явищ для кожного стану підприємств машинобудування.

Подальші дослідження передбачають грунтовніший аналіз перспектив потенціалу підприємств машинобудування Харкова та області з урахуванням отриманих результатів їх кластеризації за показниками фінансової діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Канцуров О. О. Удосконалення методології оцінки ефективності управління підприємствами державного сектора економіки / О. О. Канцуров, О. С. Білоусова // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 143 – 151.

2. Шапуров О. О. Стан і тенденції розвитку машинобудування // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 57 – 63.

3. Петренко М. В. Методика експертного оцінювання фінансового стану підприємства як інструмент стратегічного управління в умовах невизначеності // Бізнес Інформ. – 2011. – №9. – С. 116 – 118.

4. Кількісні методи експертного оцінювання: наук. -метод. розробка / уклад. : В. П. Новосад, Р. Г. Селіверстов, І. І. Артим. – К. : НАДУ, 2009. – 36 с.